

# ГЛАС ЦРНОГОРЦА

НЕДЈЕЉНИ ЛИСТ ЗА ПОЛИТИКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

БРОЈ 11.

НА ПЕТИЊУ, У ПОНЕДЕЉНИК 17. МАРТА (29. ОЖУЈКА) 1875.

ГОДИНА III. (V.)

„ГЛАС ЦРНОГОРЦА“ излази један пут недељом. Старије за ЦРНУ ГОРУ и АУСТРО-УГАРСКУ год. н. 6; по год. 3; четврт год. н. 1. 50. н. За СРБИЈУ год. н. 7; по г. н. 3. 30.; четврт н. 1. 75. н. За све друге земље год. н. 4; четврт год. н. 2. За остале земље се за ред 5 обавља. Продајата и све наруџбе имају се администрација, и доноси уредоштвоу на Петњама.

## ПОЈАВИ У ХЕРЦЕГОВИНИ.

Познато је свему свијету, какво је ужасно стање хришћанских народа у Турској. Наше новине биле су и једнако су пренуле јада њихових, — саучешћа и бола нашега. И страни новинарство, које праведније и човјечије, није кога ни хтјело тајити, да гошеће и угњетавље Хришћана у Турској преврћује сваку мјеру. Само дипломатија, колико се ничога нејашта чини, свом ком обавицима приликом, као што је и последња пут приликом подгорачке размирице, признаје несносно стање хришћанских народа у Турској тијем, што се боја њиховога устанка.

То стање траје непрестано и поштеје у толако још теже и грозније, што је уз старо, познато и постојано насилје турско наступило очајнаје народно. И сада у нашем сусједству, у Херцеговини развија се слика ужаснога стања, која би, осим турске, сваку владу морала јако забринути и побудити, да онајем појавица стане на пут сретањима ублажавајућим, разабрав уроко онајем невољама.

По најповољнијим извјештајима, које никако, турска бјесовичност удвостручила је угњетавље своје „раје“ у Херцеговини. И живот и њихове да. Дивљачке страсти Турка потпомажу, управо потставу и распаљују њихови судови такође исте природе. Учестана убиства и зулужи сваке руке рашћерују народ са огњишта. Но једно, не давно, убиство, код толикајих и свакадањих, никак необичније и значајније, народ је плав застрашило или огорчило, те се доста дже у планину и у Црну Гору.

То је смрт кнеза Тодора Вујачића са Грочаца, из Добра у стољачком кнежевству. Њега, праведнога, дубљенога и уваженога у народу, убише Турци грозно и насилнички и то у часу, кад је као старијина правду заступао и бринуо. Треба ли што више, него да народ, и сам непрестано влажнеж мукла и смрти, види, да ни судици, вишом влашћу признати, не могу чинити своју дужност, да недужна не гину, па да изгуби свако стрављење и уздуже на боље?!

Због таквога стања узаврло је народ у Херцеговини, нарочито у кадузачина неесвијског и стољачком и оставља куће и кућништа своја, и тржи склоњити у својој планини и Црној Гори. Од Николадне непрестаје она бјежавица. Сузкољажу луту овогоднању зину толака чељад проводе у невоља великој мило огњишта свога. Међу озајка су сви од реда главари и људи појугледнији из поменутијих кадузача, људи, који су се остављајући од витешке невоље докове своје, одвајали на све, прижорани несноснијем ставем и осамљени крајина огорчење.

Прејасно се показује овајем веома озбиљно стање у Херцеговини, које само озбиљније и оласније постати може. Ми ћемо о томе говорити други пут, а сад једну пријетбу.

Иако није познато, да је влада турска ништа предузела нити да испита ове догађаје у Херцеговини, нити да задржи или предупријети одбјежавње народа и њихових главара. Исто тако ни цариградске, ни стране, турској влади пријетелске новине, ни ријечи до сада непроговориле,

о овајем појавица у Херцеговини. Довста чудно! Је ли могућно да је она према свему томе равнодушна? Је ли могућно да она гледа спокојно на гориво, које се може у устанак распламтати? Или да то није „дубока политика“ источничке мудрости, да се према свему чини и нејашта, па у последње, најозбиљнијем часу, да ове појаве употребити као тужбу против Црне Горе, да су оне плод наше агитације, ништа изазивања?

Таква политика неби ни јако чудна била, јер је она у Стамбулу више пута употребљавана, али исход јој је био вазда погрешан, и првом приликом могао би јој и врло опљасн бити.

## ИСТОЧНО ПИТАЊЕ.

(Саргетина.)

Читавци знају за најновију дипломатско неспоразумљење које се догодило због трговачке међу београдским консулом и генералним консулом ђерманским г. Розеном, који је претендирао да заузме ранг који одговара његовом чину и сужбој међу иностраним преставницима у Београду (т.ј. да је старији од француског консула). Српска му је влада пријетила да „политички агент“ (као што се француски консул зове) и „непојачу омаве“ — однојачу „јачко“ — врхемство пред „генералним консулом“. Ушљед тога г. Розен је при крају Децембра отишао из Београда на одпуст, само да не буде у Београду о новој години. Орган пруске владе „Норда. Цтг.“ добио је, да изазива „политички агент“ ништа особито не значи на језику дипломатије, и да он зна само за посланике оповољене министре, министре-резиденте и поверљивике у стварица, али не и „политичке агенте“, и да то знање не може имати никаквог утицаја на ранг страних преставника једно Другоме.

Међутим, одлазак г. Розена тужаче многи политички кругови у Цариграду као и турској влади штапа, као врло важног чиница у источној политици ђерманије. Шта се ту говори тичу поводом! Ево једног новинарског пријерка „Срби, као људи, који далеко виде, али као људи добро ушћени у предвиђању днешних могућности, кад их пројасно може да изведе на виши положај, латили су се за рана таквих мјера, као и Румуни, да се не виде једном измислићени наменован преставнике својих трговачких интереса у иностранству „дипломатским агентима“, који би могли да послужу као такви у случају потребе. Од своје стране, многе државе, разумије се из учтивости, даље су исти назив својим генералним консулима у Београду и Букарешту“ (!) Ето од пралике шта се нише по цариградским листовима због одласка ђерманског консула из Београда. Остављамо сами читавица да пројасне у колико се ујони повели и распламтали, изазвани оком пустој ствари. У Цариграду очекују, да ће се ђерманија да цијело обратити због ове ствари порта, која ће свакако бити посредница између ње и Србије. Онај је случај излио на видик при свем том, од чести бар неке карактерне црте сувремене ђерманске политике, која непрестано постиче сад овамо сад онамо неспоразумљење у спољашњим стварима.

Догађаји на црногорској граници и у Србији изазивае прилично страх у јевропској, нарочито бечкој журналистици. Истина је, зачет међу портом и Црном Гором бјеше прилично озбиљног карактера, али увијерност са обе стране и тежња да се сагласе, што су жива потпомагале све велике државе, јачица је да ће се све на миру свршити, а ика бечке журналистике, да ће се

мир на истоку пореметати бјеше преферани. На жалост, као што то често бива, и у овој се прилици користиле политиком за београдска интелектуације. Вијести из Беча говоре, да су на берзи „неколико пута“ нишња панику претјеране вјестима из Цариграда и са границе црногорске. Говорећи о јаким раздарању народа у Црној Гори и Србији против Турака, она су пружали прст на Румунију као на савезницу Србије за случај рата са Турцима. У Цариграду нијесу се много осартали на те „жегуче“ новине, али ћутале румунске званичне штампане, поред свију тих гласова што су се проносиле, чинило је неки утисак. Тек прије неког доба букурешки оевизиониста „Преса“ одговори у неколико, тоном помирљивим, цпо у одговор на један допис, који је изишло у „Корени. хонг.“ Букурешки писац чула се, како је писац кореспонденције, на основу свога фантастичног плана извршио Румунију такву ролу, на какву она и не мисли. „Румунија и Србија нише „Преса“, нијачу изазивају једна од друге будућност. Међу тим државима постоје истина најпријатељскија одношаја, али Румунија није до сада имала никаква интереса, да веује са Србијом савез за нападај или за одбрану. Узјачица симпатија — то је једина веза, која је веује са том државом“. Што се улоге тиче, која се приписује Румунији у тобожњем рату противу Турске „Преса“ увјерава, да ће Турска погрешити ако у њој сматра непријатеља. Даље, букурешки орган казује, „да се источно питање никако Црнујаче не тиче, јер исток почиње на обали доњег Дунава а Румунија се изазива на дијевој обали, где се већ завад започиње.“

Ваља рећи, да, без обзира на то, што исток преставља најогромнијоме лако запландењом материјалу — мир се у веку омет не може пореметити за сада од ове или оне незнатне случајности, ако велике државе заједнички порале, да га одрже. Свака пак несвојичност великих држава, ни не рад источног питања, опасна је за одржање реда садањег на истоку.

Једва се проишчили и осудили кривци подгорачкога покоља, кад нова убиства на црногорској граници још јаче затегоше одношаје међу портом и Црном Гором а зни се, да се рад подгоричког покоља, који јако огорчи пограничне становнике турске и Црне Горе, криве Турци. Овога пута изазвае Црногорци као оптужени — и то — што су као убили њене турске војнике. По једном допису, тој су несрећи криви сами Турци, по другим — Црногорци, тако да је врло тешко рећи до кога је управо кривина, и који је баш крив. Само је то јасно, да се огорчење на граници црногорској са обе стране јако увеличало, и да је нужно да обе стране интер. свако врло обзириво и енергично поступне, ако желе спречи на пут даљој несрећи. Дипломатска тежиња у овој ствари састојала се у томе, што је велики везир подстицао својим министром спољних послова, претендирао, да окрпаљени Црногорци буду суђени истом комисијом, која је судила и турским убицама. Велика је везир оснивао своју претензију на томе, што су се убиства десила на турској земљи. Кнез црногорски није пристао на то — и онда се прослуше гласови о неизбјежној војни. Турска је штампала управо највише крива што су се ти гласови разијели. Највоштенји турски ајет „Базирет“ (носматрач) савјетовао је на пр. својој влади да одмах рат огласи Црној Гори. Тешкоће су те утицале те је Армен паша (министар спољашњих послова) поа а на његово мјесто дошао Савлет паша, који је већ једном опривљао ту дужност у приликама доста негодним. Наименовање Савлет паше приљено је у јавном мишљењу, како у Турској тако и у Јевропи, одакле су га многи телеграфски поздравили, врло радосно. Међутим, преставници шест великих држава, сагласно са портом, оспра-

nikli su crnogorske vojske, u kojoj dolazuju na ušerenost zaključava bezbroj predaju da utište stvor tame. Što će pustiti da turci deputat pravećuju u sjedinjena crnogorske suda u Šiporina, koji će suditi ubi- cina turских војника. Тузбу је у овој ствари саставила турска власт. Телеграм је дошао, да у случају нужде, crnogorski суд може прећи пра- вен турским депутатом на територију турску рад саслушања сведока. Те је свијете вазз crnogor- ски пријмо и тежиће су таким начином делег. Турска и Приа Гора задржавају за у будуће право да суде свака своје поданике и на својо земљишту.

### ДОГАЂАЈИ У СВИЈЕТУ.

Цара аустријског на његовом путу пратише до Магара капањер гроф Андариш; а на дијелом пак путу бити ће у пратњи царевој пуковник Хорст, аустријски министар за земљи- ску обрану. До у Трст пратиће владуца и ми- нистар председник вазз Ауерсперт и министар Претас, Штрајзер и Унгер. У Трсту ће цар пристићи бити свечаношћ одржи Магара владуца- новог споменика. За пут у Далмацију придружиће се пратњи царевој министар Клауменци, осим тога на цијелом путовању кроз провинцију пратиће цара највиши Родич и свијетник Пашкотини.

Двајатински ланови, без разлике боје, поздрављају народ долазак свога господара и на- дају се од негога користи за ову занемарену а- ли јуначку земљу.

У српској народној скуштини подијелим је свијетна посланика предлог, да се у- довац свијетности могу на ново жити. Са свијех крајева на-уцутрашњости Србије стигли су пред- лагачима поздравни. То је јасан знак колико се у народу осјећа потреба, да се једном уреди доста заруштен долази живот свештеници, које при досадашњо стању ван је принуђен био проводити живот што неадекватно великом познату његовом, иди је — као што се тебише показивало — гле- дао свој пород без уредног долажа свештеника, а често и у највишој неколи, без да је могло повођи му.

Пруска непрекидно води жестоку борбу с католичком црквом. Овијех дана донешен је у скуштину у Берлин закон о укнићу у доцнија за католичке бискупе. Министар за црквене по- слоно образложиши законску основу изрази се, да је потребито ради непослушности свештеница исприма државнијек законика. Сва пребиднава, да држава гледа да учини цркву, пак је због тога програмавно отпочела, неоснована су. Свијетни закони да су уведени и у Аустрију, пак неонаказе од стране свештеника на такве противности и т. д. Држа- ва њемачка, рече министар, не планира се потоне палише епископике, али је схватила са својом озбиљ- ношћу, те неће никада доустити, да јој се црква руга и да подупаре из државнијек сре- ства непослушно свештениство.

Из Цариграда јављају, да је у солунском округу јака глад завладала; а у Малој Азији о- ко Анторе гдје лани због свијета није било ни- какве жетве, страховито умру од глади. Што је порта одредила 50 хиљада лира у помоћ овим неволничима, ни једна пара није до њих дошла. Све су тамошњи турски ваззеници у своје непо- метнули.

Ниглешке новине „Стандар“ говорје о срећно свршеној разирници турско-швајцарској, додирнуо је и источно питање, пребајујући Ниглешкој што је законички оставила Аустрију своју вјерну сојузницу у свијет поточици пита- њима: У пређишња доба, вели „Стандар“ гледао је Беч на Лондон, кад је год требао свијета или помоћи; и важност и утицај аустријског посла- тника у Паризу, био је свагда на оној левој страни на којој је био утицај британског посла- тника. „Стандар“ не држи да ја Ниглешка прека турским стандарма тако равнодушна као што се показује, прекла је цијела истина да Аустрија, без своје крилице, на Ниглешку не може поузда- вати као некада рачунати.

ЦЕТИНЕ, 17. Марта. — Јуче су се окуп- лали на Вар у Приациа два батаљона пришике вахиче са потпуно побијем војничких прибори. — Поред свегга тога што у прљешће умлети, пролеће се на близу неполазује. Свије-

га имао избобила а студ никако непопуншта. У некајем павеница, као у Дробљак у околини народ је на великој муци са живијек, не имајући што да му даје а изгледа није за дуго пријеме да ће свијет оживити.

### ПИСМА ИЗ ЊЕМАЧКЕ.

од Л. Н. Ненадовића.

Холмбург — 1870.

У.

Њемци су побожни, приљезни и весели. Много радника има свака струга индустрије и науке. Врло су озбиљни кад своје послове и дужности врше. На који цијет чела из јутра први пут падне, чита тај дан лећи само по сорти нешто цвијета. Такав је Њемац. Сваки, кад се преда једном заникаљу, он га ради цијелог својега живота. Овај што прави лонце од земље, ни о чему другоме не мисли, него како ће се у томе својек послу усприпати; како ће изислити да његови лонци буду бољи а јефтинији. Ње- гога је највећа слава да буде добар дољач. И ако краљев кулар купи од њега два лонца, он свагда по том негод својега мисла с радомљу подписује да је придворни краљев дољач. Он себе сматра да ни зашто друго није дошао на овај свијет него да прави лонце. То није својство ње- нијалијек народа. Пруски канлар по закону не може постати овлашћар. Он стрљеливо и тачно игра своју улогу; труди се да буде добар канлар и пруски канлари најбољи су канлари. Француз како ступи у војску саља о ђенералској уни- форми. Бити свиштар то није у њемачком карактеру. Цовршио што свршило, то је код њих горе него ништа испршило. Све што су Њемци створили, измеђ изхвалити својој тачности, приљезно а постојанству. Ниглеси нијесу у томе далеко од њих изликали. Род су, обавла народа од једно су краи. Само су Ниглеси много постојанији а живог даровитији од Њемаца. И капаља кад дуго из- тврди камен вода, издуби га. Њемци имају по- слољичну која вела; упримавалешностје се мајстор. Стручни људи код њих се врло многе. Нијесу били да испак своје мишље. Они сваку мисао и свако дјело сто пута прервату и са сваке стране загледају, докле важу добро је или није добро. Код њих да се појави свети Ђорђе на коњу и са коњем у руци, они би ипак одреди- ли стручну комисију, да она извиди и каже је ли то заиста свети Ђорђе.

Њемци свишати биљеже и о свајемо воде рачун. Они знају колико се палића излеже, и колико се павучијек и лупенијек жица сваке године одреде. Без рачуна може се живити само у овијех земљама гдје нема ниједна свијега, где неколико урмонијек дрвета израи цијелу фами- лију, и гдје имава пада. Ратоборни дух створио је Рим; часлољубље и надметање Шпарту и Атини, а њемачку цивилизацију створио је свијет и мраз. Њемци су врло наклоних тахом жалову, да су они били у грчкијек земљама, гдје нема зиме, ниједна не би свијет оваку просвјету и цивилиза- цију нашла, као што је изиљедило од старијек Јелена. Њемци имају наклоност љепости, али имају наклоност и добром а угодном живљењу. Дуге и ладне зимске ноћи гдјеру их да у својој соби сједи и да ради. Оне им исто толико по- лезе принесе колико и дуги љетни дани. Мало која кућа да нека своје зимске корисне послоје или омање занате, које значи цијела породица ради. Дуге зимске ноћи прведу јужни народи гри- жући се, а северни бринући се. На северу нема законислена свијета. Зима их је претворила у озбиљне људе. Италијанци кад је у Берлин о божићу поздравља по нутрницима своје наполи- танско сунце, јер мисли да је оно друго сунце, почем није јавно хладно. С радомљу сјећа се своје толае доклинце, гдје је многе зимске ноћи пред својом кућом на пољу славе преславао него у кући. — Јер му је кућа пуна стјеница.

Њемци на свишати мисле, и рачунују и о о- ном о чему би човек мислио да нема никакве користи ни цијели. Она су узхватили рачун коли- ко Рајна поред Базела на дан прнесе камена, и колико сваки сат изиље воде у море. Они знају и оно што незнају. Први је Њемац израчунао да је требало 350 милијона година, док се наша земља од растољевне кугле толико охладила, да је на њој могла прва биљка, малонина поњића. А- ли о оној топлоти која је онда била, ми не мо-

жемо имати појма. Дивашица лавна, коју вулкани избаљују није ништа према њој, прекла је и она много јача него наша обична ватра. Хубога прича да је дошло једном новом вулкану у јуж- ној Америци, и лавна која је четрдесет година на пољу стајала тако објеше још врућа да је у ве- ним пукотинима цигаре запалило. А шта можемо рећи о топлоти која нам од сунца долази, кад помислимо да сунчан жарика десетет милијона миља кроз мразе од шестесет степена хладноће, до наше земље путује, па кад дође на нашу земљу кроз нарочито приправљено стакло може злато да растоји. Каква појма можемо имати о таквој топлоти на њеном извору, на сунцу.

Ниглеси рачунују још више. Она доишљају на хиљаде година у изпредак. Хватају рачун коли- ко вјекова може трајати још каменни угаљ што га сада у земљи има. Брину се, да ће цивилиза- ција и индустрија престати на овој земљи, кад се потроши сав каменни угаљ, а то један пут мора бити. Заључују да ће се онда учинити нека промена у нашој атмосфери, кад сав гас од ка- меног угаља што сада у земљи стоји, оде у воз- дух. Ниглешка стрљелност избројала је колико има слова у библији; Ниглез је избројано да треба 21.459 црта продјелити игло док се једна кошуња савише. Њихова је она пословница што вели: вријеме је новац. — Шта које шта није прорачунало на овој свијету. Тако по рачунима држе да ће средоземно море да пресуши, јер више воде из њега испаравла него што утиче. Средоземно море на дан испаравла 5730 милијона тона воде, а сва ријеке које у њега утичу, не- доносе му воде на дан више од 1360 милијона тона. Што до сла није усануло то море, узрок је што му из првога мора кроз Дарданелс, а из азијатског океана кроз Гибралтар силни води долази. Многе вароши које су у вријеме Римља- на биле на самој јорској обали, сада су по ве- колико сати далеко од мора. Средоземно море ништа друго није него једна велика фабрика од соли. Сва вода долази из океана и ту се испаривла у буљату кишу, а со остаје, и тако ка- жу да је средоземно море славије него сва дру- га мора. — Осим првога мора у Сирији, неда- леко од ушћа Јордана. Ту је вода тако густи да човек кад догне не може да потоне. Због славо соли ништа не може у њему да живи. За то се и зове прво море. Ниглеси су донесли рибе и бисали у њега, у случају ако се расплоде, онда неба их требало солити кад се узхвате. Но рибе су поцркале. Оне могу боље да трие со кад су мртве, него кад су живе. Средоземно море вику- да потиче. За њеко кратко вријеме, за неколи- ко хиљети милијона година оно ће пресушити, и његово корито ивиће брегове од саме соли. Свак ће се довољно осолити; и потоњи вјекови чуд- ће се како су садањи вјекови били несладни.

Средоземно море није старо. Само је вода у њему стара. Оно је постало тек онда кад је прво море прокопало себи одушку и истекло кроз Босфор и Дарданелс. Тада је истекло и пресу- шило павонско море гдје су сада пјесковите у- гарске равнице, тада је отишла и сва вода која је преко свитских поља састављала прво море са балтиским. Средоземно море најзамекатије је у старој прошлости. На обалама његовијек по- никли су први расади људске просвјете и култу- ре. Око њега цијетали су и препијетали Фин- кијанци, Египћани, Јелени и Римљани. Оставили су основи науке и вјештине на којима су до- ције други народи поузданије издани. Кад се сунце јеленико већ нагнуло западу, а Рајн ста- јео на врху своје славе и висине, онда по ње- мацким земљама није било ни села ни вароши. Испречедно шуме притискивале су читав овај простор, а кроз њих вршили су дивљи звјерови од сваке врсте. Йуди што су туда живјели били су сурови и дивљи. Виснони били су од Гаја за читав неколико већ, као што су и данас већи од Француза. То су били Њемци. Ранили су се воћем и месо од звјерова, огртали су медвеђе коже, на глави као урне носили су коку од главе дивљег вепра, заједно са зубима, или ко- жу од волонске главе с роговица заједно. О ње- ховијек земљама с почетка Римљани ништа друго нијесу знали осим то, да тамо вјечита киша и вјечити свијет пада, и да има људи који поје- рују признате богове, и који могу без крова преноћити на свијету. Кад је вјетар афријански пјеском зашито, разорене велике престонице а- сирског царства, кад је Акрополис у Атини по- чео старати, а прекрасни мермерни стубови Јули- терова храма, од којих и данас неколико стоје, а који и данас имају себи равне славе, почели

се крунати, kad je Rim podizao valate i spomenike u slavnu u slavnu i raskosnu koje još nije ni Pariz prevažnio; omda se ovuda, gdje je sada stajao Minster, bogati Frankfurt i Hamburg, gdje je ponoviti Berlin i Bеч, jedva no gdje koja koloba vidjela. Rijkijani to sve zvali su divlje zemlje, a Egiptjani i Јелани nijesu za њих nigda ni чули. Христова вјера потпомогла је народе к бољим начинама, донијела им племенитије нисли и ближију крв у срце. Хришћански народи после многе дивље борбе, постали су питоми. Сурова Берганија постала је пријер и углед народима. Томе чудесном преображењу није требало више него само двије хиљаде година. Око таунуских планина подигле се нове Атине и Картаге; а обале средоземног мора опуштеле су и подивљале; у Македонији где је Аристотел живио, влада гаупост; у земљама одакле су апостоли изашли, влада сујезерје, у отчаству Исуса Христа, бжеу и подеранијем хришћанства и у врију се у своје колоче само за то што су Хришћани.

Чудо, прије осам стотина година кренула је непросвјешена Јеврона младијом крестоносца војника, да покори Хришћанству исток; а Јеврона најпросвјешенијег вјерка неће да макне ни малијем прстом, да ослободи толике земље и да их отвори начелним достојанства људског и правог цивилизацији. — Да у тијек земљама јавно Невења, то би одавно било. А овако ништа; јер се тиче Славена. До скоро било је заворно и помислити на то ослобођење. Сјећам се једне давне pjesме, коју су аугебурише немачке новине претпоставиле, и која је у оно пријеме велику вредност против себе у многимјем њемачкијем новинама подигла, само с тога, што је један влади pjesnik — Острожњиски — уочи нове 1842 г., под Балканом, на извору ријеке Марце уздануо и зајевно:

Свему свијету свиће зора,  
Код Балкана нева дана;  
У сред горних суза жора;  
Горе, горе дута рина  
Коју ронети задале.  
Код Балкана нева дана,  
Јер се тиче то Славјана.

(Штавније се).

## ХУСИТСКА ВОЈНА.

### I.

Хуситска војна трајала је 16 година (1420—1436). Она је проузакла између Чеха, који су тежили да се ослободу од религијозних и политичких узја Невења и Католика, који су били одина ваиа и цару Сигисмунду проузаклаше из дома лувенбуршког. Почел су се Чеси у овом рату борили за њихову религијозну слободу и политичку независност, то овај догађај заузима тако рећи, прво мјесто у чешкој историји, али на жалост, сви списи о хуситским ратовима, и али су спаљени Католицима или се чувају у аустројскијем архивама, које у опће неублакљиву документе, тучише се историје аустројскијем земља.

Још у почетку војне Хусити се раздијелише на двије противничке партије: Кокиктивици (учијерени) тражаху слободу проповједи слова божијег а причешћа под оба вида, а Таборити одољиваху све одношаје црквене, који не бјеху основани на правом смислу слова божијег. Сви званици Чеси и изујнији грађани, образоваше секту Валкиктиваца; а сељаци и радници узрујани као море бурок, саставише партију Таборита и почеше пљенити цркве, налагати давље на манастире и пљачкати путнике. Мило прије хуситских ратова, појављује се у чешкијем летописима име Јана (Јована) Жижке.

Јован Жижка грбав из дјетинства, родио се 1380 године и дуго је живио у сиротињи и код незавиднијем имовом; затјим био је паж под Карлом IV. Године 1410 борно се у Пољској с вестонским ритерица а највише востане камерлер код краља Венцеслава VI. Кад чује за страдање Хусова, Јован Жижка, заједно са још неким, закупе се осветити то убиство, јер је тада сва Чешка сматрала ствар свога реформатора, вјеројемство констанцког сабора и нарушење заштитног писма цара Сигисмунда, за уреду која је свој Чешкој изнетила.

Емо шта о Жижки говори неки француски историк: „То је био човек предузимљив, злопаметан, жестоко, ушоран, неодољив, одлучен гњев божијег“. Он је из свег срца избио католичке калуђере и с насладом је гледао мучења и смрт њихову. Узрок ове страшног врије, као што кажу, проузаклаше је отуда, што је неки католички игуван јако увриједно сестру Жижкову, која је била калуђерица, и овај, огорчен тим поступком, зарече се осветити престуји игуваном на свијена католичкијем калуђерица. Жижка, високи старец, обријано главе, дугијех брчка, био је слијеп у једно око, а „поглед његов био је страшнији од смрти“. На челу своје војске, он опустошаваше католичке манастире, одричући се постојано и пажљивег дијела у пљачки. Међутим у коликко је према непријатељу био жестоко, у толикко је са својима Таборитима био добар и некористољубив до крајности. Таборити гледаху га са њеком тројавајућом побожишћу и не називаху га другичје него „братом Јованом“, а он од своје стране звао је њих такође браћом. Име Жижка остало је незаборављено у Чешкој, благодарећи његовој вјештини у запоједљу и његовом војничком искуству у срећи, Чешка је остала побједитеља у религијозној и политичкој борби коју је војнио против Невења. Жижка, осмеливши још у почетку војне 1420 године није могао сам судјеловати у битци, него је издавао налоге, сједише под главном заставом у својим талгама. Око њега налазашу се вазда његово четовоје, које га извјештаваху о ходу битке и непријатељској положаји. Сачувана предања, о Жижки говоре, да је био средњег раста, али јаког састава и широкијех плећа; ивао је дуге брке, велика уста и орлов нос, сјећајући се свог славенског порека, носио је вазда пољско одјело.

### II.

По мученичкој смрти Јована Хуса, прашки универзитет пошље Сигисмунду писмо, у коме га укораваше за злоупотребу његове власти, и пребавишаше му што није одрадо царску ријеч, дају Хусу, ври полску на константи сабор. Сигисмунд пошље универзитету одговор, у коме покушаваше да се оправда: „Ја сам видно несрећу Хусову, писаме Сигисмунд, видно сам је с тугом и узнемирен, излазила сам неколико пута из сабора. Констанци је сабор од политичке а не од религијозне важности, јер су га састављали не само духовна лица, већ и посланици свију држава и кнезови цијелог Хришћанског свијета.“ — У закључењу писма Сигисмунд пријеваше Чешкој крестоносној војном, која ће по његовијем ријечима, са свијем опустити несрећну земљу, која је већ и без тога била разорена.

Осам царског писма, прашки универзитет добије одлику констанцког сабора, којом се тражише од краља Венцеслава, да се под заклетвом обећа бити вјеран и послушан католичкој цркви, каштиговати кривце отаџ и мачех, предавати суду све покровитеље Хусизма, спаљивати књиге Венцеслава и Хуса; да се обећа повратити пређашњи вид причешћа и изгнати из универзитета све присталице нове јересе.

Тавка је била саборна одлука; али то је значило једну пољовику Чешке осудити на смрт, а другу на изгњање, ако би се Чеси противили и неби се хтели одрећи нове науке.

Али Чеси доказаше да другичје нисле. По свршетку констанцког сабора 1418. Маја мјесеца дође у Ческу инквизитор, кардинал Доминик, с наміјером да „обраћа јеретике“. Ово обраћање састојаше се у томе, што Доминик исвјешаше науку Хусову, нападајући на цркве збацијући с трапезе свете путијере и спаљивајући свећенике. Најпошље стрљеше Чеха дође до крајности и они се подигоше под заштитом краља Венцеслава, који не унијаше а и не свијаше да угину овај устанак, бојећи се да јавно не изгуби престо. На челу устаника појави се Жижка и добије одобрење с краљовим потписом „светити се Католицима за убиство Хусово“. Са војском скупљеном из сељака и радника, Жижка поче изгонити из Чешке католичке калуђере и сваду установаћи грчку литургију и причешће под оба вида. Он се највише у провинцији Бехина близу Градишња, на високој неприступној гори; из свију околинијех мјеста, а особито из Прага, стјепаше се свијет од свијех стајежа, сваког узроста и разног пола и полагаше заклетву, да ће осветити смрт свога реформатора. На овај начин скупи Жижка војску од преко 40000 људи, који на истој гори учинише логор; гору оку назваше

Табор, одкуд и они добише име Таборити 1). То је било Марта мјесеца 1419 године. Одобраши 4000 војника, Жижка се крене у Праг; Хусити га дочекају с одушевљењем и повуде му се да разоре све чешке тврђаве; али Жижка одбаци тај предлог, реченици да им се најприје ваља избављати католичког духовенства и овладати манастирима, како би се могла њиховијем богатством користити, за подмирење војничкијех потреба. Тада Таборити предложе му, да сбаце с престола Венцеслава и да поставе за чешког краља некого мјешаница Николаја Хамца; али Жижка и овај предлог стално одбаци, не хотјећи устајати против свога, а и рђавог добротвора. Међутим Венцеслав наскоро умре од каплје, у државном савјету, који се био сакупљиво због усташа Таборита у Прагу.

Кад чује Сигисмунд да је умро Венцеслав, он изјави право на чешку круну, али Чешка га не хте пријети за господара и Жижка, за ово вријеме празног прјестолова, бијаше једина аљдод у Чешкој. Он продужаваше са својим Таборитима, да разораваше католичке цркве и манастире 2) већу којима би разорен и низакити Одатовици манастир, у којем негда цар Карл IV. заклео вишети сакривено благо и добије од игувана прстен с драгијем каменом. Овајдав оваговицијем манастиром, Таборити тражаху од игувана и од два најстарија калуђера, да им покажу мјесто гдје је сакривено благо, али игуван и калуђери поднесоше страшне муке и понијаше са собом у гроб манастирску тајну. Уопште и Таборити и Католици војниваху тада као прави звјерона, што у осталим бјеше својствено тадашњем вријему. Тадашњи војници пљенеше цркве и манастире, уништаваху свете ствари, иконе, чаше, прстове, одојде, па често и старе рукописе. Године 1420 Жижка ослајепи. То се овако случило: он опоедне са својим Таборитима тврђину Рабу и да би боље видјео бојно поље, попио се на дрво; али у тај нах пролето кудга из тона, одикне неколико гранича од дрвета и једна од ових удари Жижку по оноку оку, на коју је видјео. Али Жижка и слијеп продужаваше борбу против манастира и католичке војске, разоравајући своју отачину, само да би побједно Сигисмунда, кој је одвех криво. Али прије него што ће повести рат против Сигисмунда, Жижка је корно истријебити његово присталицу у Чешкој; он спаљиваше села и вароши, да би народ изгубио своје имање присто уз Таборито. Мило по јаво он приуече све на своју страну. Видели суцјех Јеретика, Сигисмунд с одобрењем цале Мартина V. објави крсташку војну против Хусита. Кад Праг дозна ово, он објави да је Сигисмунд она звјер о којој Апokalипсис говори, и закуче се, никад га неспривавати за свога краља, а науку Хусову бранити до последње ваии краи. Војска Сигисмундова од 400,000 људа, са разнајех страна умално у Ческу; али Жижка свау нојијаше непријатеља тако, да по ријечима једног чешког историка, „побједа остајаше вазда тамо, гдје се налазаше странин сљивац са својим Таборитима“. Онда цар скупи нову војску и пође лично да кштигује своје „подијаке“. Љети 1420 године, он уђе у Ческу; католички становништво с одушевљењем предуерташе његову војску и подиошаше кључеве од градских врата. Тако Сигисмунд дође до Прага, али ту изиђе на силан одпор од стране Таборита, који се бјеху утврдили близу престонице и оградљали логор талгама 3), а жене и даву и ноћу копаху шанцеве између њихове тврђаве од талга и града Прага.

Јуна 30. Сигисмунд приступи Прагу и започне вали бој, у којој био срећан, а тек 14. Јула ријечи се на главни напад. У почетку опсаде царска војска напредоваше и завлада већ јединијем дијелом тврђаве, кад на једанпут Жижка са својим Таборитима, дође опсађенима у помоћ и ријечи судбину дана. Знатливи сљивац, борећи се као лав са нападајућим Невењима, чиниаше чудеса и најпошље одби непријатеља од стјени престоине чешке. Католици одступаше, предадући новијем ударом, који

1) Жижка је утврдио гору Табор, која је била окружена, с једне стране стјенима, а с друге друге брањем потоцима, јавом и третином. Он је обрвавао људе веројемног вријемта, па је јавно и крваво, откљачи од Сигисмунда заводу коња, воје је јавно био погубо за обрану једног вријемта.  
2) Жижка је разораво 500 манастира, изоставаша књиге извеша на ватру.  
3) Талге су биле од велике важности у војсци таборитској; оне су коришћене задују тврђаве у ватри се скупљиву ратнички и у њима се пољавише ватројемта. Свако су биле одбављено војничким законем и законом, до којима је сваки Таборит излазио своје талге. Ова талга закуче је Жижка још а годна дана, копаде дуго и кратко и вријет четирије колотачке. На штату био је високим путијер са вријемта од востанка.

ни једна жена напесе: једна Таборитка поднуде се ноћу у непријатељски став и користећи се савлајем вјетром, запала зогор, ластивице, које су служиле за напад и осадничке машине; онда Сигисмунд буде принуђен да се уклони од Прага, али да би повлаз Чесма, да је он њих краљ, он се крунише у Весешславејој тврђави круном чешких краљева. На овај начин покушај Сигисмунд да умири побуне Чехе несречно се сврши и осим тога доведе цара до понижења јер га принуди да даде у залог Саксонскоме херцогу неколико чешких градова, а разније банкијерима своје знаке краљевског достојанства (вручу, скиптро и т. д.) да би могло само исплатити војничку војску.

Шта је био узрок неуспјеха Сигисмундовог у Чешкој? — Војска његова била је сачуњена из разних народа: Пешана, Унгара а помијанише из Славена, које Сигисмунд не љубљаше: овом разноплеменом војском управљаху кнезови, који бјеху у раздору међу собом а уједино независна царска, који невадише новаца, да им изда плату. Осим тога, царска војска често је гладовала, јер је Ческу још првије тога опустошио Жишка, који старашу се што може више да опусте своју земљу, одузе непријатељској војсци све удобности а усаде тога и сречи побједу Сигисмундову над Хуситима.

Те исте 1420 године Сигисмунд опет упаде у Ческу, али поново, под Вишеградом (1. Новембра) би побјеђен од Хусита и ухватио неколико ропста. Из освете за своје неуспјехе цар стаде разорвати земљу, не штедећи жена ни дјеце, ни позо, ни узрета и предајући све огњу а лацу.

### III.

Кад Чеси одбише Сигисмунда, он се скупише у Прагу, да се савјетују о судбини своје отаџбине; али ту се Калкитинци и Таборити завале између себе: при установише за свјетостество разва дисциплинара правила иријешине да га одвоје од свјетских владанаца, а Таборити говораху, да он, као и првије, не признају ништа, што неби свето писмо налагало, да из свију тјавства усавају само крштене и причешће а да одбациу жртвоприношење у литургији, чистиштите, опјело, кошти и манастире. Покушај к пријерику овјех двију странака остаде безуспјешан. Раздјелиши се у религиозно погледу, Калкитинци и Таборити раздјелише се и у политичном смислу: при хохау да позована „осиробеди“ чешки престо краља Владислава (бившег литавског кнеза Јагела), а они други бјеху са свијек противни томе избору. Калкитинци у овом случају одржаше побједу и послаше к Владиславу посланике, међу којима бјеху два знатна Чеха, два благородника, два лица средњег стањења и два духовника из универзитета. Али Јагела бојећи се пале и цара, одрече се чешке круне, рекавши посланицима, да он жели помирити Чехе са њиховјем законитјем господаром Сигисмундом. Посланици упорно одбацише тај предлог и уверјени таквјем дочеком у Кракову, враташе се назад у Ческу.

(Свршиће се).

### К Њ И Ж Е В Н О С Т.

Књазара браће Јолановића у Панчеву издаје двије нове књиге: „Погледи у прсвет и у историју живота на земљиној површини од (?)“. У овој су књизи изложене мисли и резултати истраживања најчуженијих природњака о постању насељене, сунчане системе а особито наше земље, како је онда изгледала кад се је од оште насе одвојала од како је дивљан облик добила и како је од овог времена пројекте на површини и унутрашности својој претрпала. Цијена је 5 гр. Рок предлате траје до краја Марта.

Друга је књига „О чојеку“, писац је народни учитељ Миша Т. Фрачковић. Књига је у десетак тако, да ће служити свијек учитељу за важајуп, по коме ће моћи равнати своја предања о чојеку. Писац се обраћа нарочито на браћу учитеље, да би га у подузећу подпомогли. — Предлата траје до краја Марта а цијена је 3 грош.

— М. С. Милојевић, професор у Биограду позива на претилату на III. књигу „ШЕСАМА И

ОБИЧАЈА“ укушаног народа српског, у којој су 603 ризне пресе, и по садржини и употреби из пахији право Србије: *Приштинске, Вучитрпске, Трговишке (Новопазарске), Зворничке, Тузлацке и Сарајевске (у Босни), Цецке, Придрпске, Тетовске, Скопљачке, Диварске, Ордске, Кицске, Босутрске, Битољске, Пришпске, Велешке и неколико Кратовске и околици.*

Књига је велика 22 печатана табака ситне и у по два сабијене штамп. Цијена јој је 12 гроша чар. ковал за кнежевину Србију, а за Србију под Аустро-Угарском 1 ф. и 20 нов.

Претплата са новцима и именика г. г. уписаних прима се само до 25. Априла ове год.

Г. г. скупљачима даје се, као награда, за труд 11-та књига, али у ноћу вредност мена. Имена г. г. уписаних печатаће се.

— Младан Станић који је издавао пет година календар „Драгичевац“ издаје ове године у Биограду забавну књигу под именом „3 о р и ж а“. — У овој књизи биће српских народних прјесања, приповјестика, пословица из Прие Горе, и још другијех занимљивијех предмета, сада припут оше штампаних. —

Књига ће изијети 6—7 штампаних табака. Цијена јој је за Србију 3 гроша, а за Србију је 3 гроша и по. Претплата траје до свршетка Марта; књига ће до свршетка Априла бити разаслана предбројницама о трошку издавоца. Десета књига скупљачима бесплатно. Новици се шаљу напријед с именика уписаних, на то било у неплаћен писаних, на штампарију Михајиши Милојевића у Биоград.

### РАЗЛИЧНОСТИ.

(Досадање свјетске изложбе). До сад је било пет великих изложба за сва свјет: у Лондону 1851 године, у Паризу 1853, у Лондону 1862, у Паризу 1867 и пета у Бечу 1873 године. Занимиво је чути, колико је сваку особа посетило, колико ли се на сваку добило узамине. Ево колико. Прву лондонску изложбу посетило је 6,039,195 особа и добило се узамине 424,322 штерлина; прву парижку посетило је 5,162,330 особа, а платило само 128,099 штерлина; другу лондонску 6,211,103 особе и платило 408,530 штерлина; другу парижку од 1867 године 8,805,969 особа досад највише а платило само 420,735 штерлина, а бечку 6,740,500 особа и платило само 206,178 штерлина.

(Глад у Малој Азији) хвара грозовито. У вилајету Ангора, који је гођем вола и оваца свему свијету познат, нема већ села, у којему већ преко половине становништва није нестало а куће срушене; људи већим дијелом покријеше од глади, а неколицина их се иселили, а куће су прошле и ове зиме порушене, да се сироте људи огрију. Гладовитих оваца и вола било је првије у сваком селу до 8000, данас их се једва нађе 10 до 15, а највише ниједнога вола. Становници апсолутно нејају већ ништа, што би својиној зашти могли; трава, сјемење памука, кора дрвећа јест искључива храна становништва, а ако се још гледе који пас или мачка може наћи и ухватити, то се покуша поједе. Ушљед трајнога глади пада пучанство у водену болест, од које погине онај, који још глад уморио није. Мртваци редовито остају на мјесту, гдје су умрли, те служе за храну гладним псима и мачкама. Грчки трговци, довозав жито у малу Азију и употребају ту страхопанту прилику, да се обогате, тако су бездушни и самјени, да за једну фунту жита траже стоторку; народ их проклиње. Случајени лудости и самоубојства ушљед тада догађала су се редовито сваки дан, или бар догађала су се првије, јер сада је пучанство рек би тако отардануло у бесвијести, да цијели дан сједи на истом мјесту непокично избуљав очи у земљу и очекујући смрт.

(Бурa у Тресту). Неки дан дерала је у Тресту необична бурa. Цио град прилично је иззурку мјесту, јер од вјетра нико није ни само из куће изилазио, ако није под сваку цијену морао. На железници није због буре по дана било промета. На некојим мјестима пухала је тако, да је препаливала и чврсте људе. Дне 2. о. м. у 10 сати у јутро одкинула је италијански брод Андреу с боје, те га бацила врама хридо уз свје-

тионик. Андрија доста је велик брод, има 296 тона, а дошао је из Малте. Нешто старих је избављено, но брод је врло оштећен. Док је буре пухала, било је врло студено; пред црквом св. Ивана смрзао се је некакав радник.

(Необична бунда). Неки старешар у Темишвару дао је неки дан кројачу више одјеће, да му је искрпи и приреди за продају, а међу осталим и велику бунду. Кад је кројач почео раскрајати бунду, најјери се у њој намотав шапира. Ко би знао шта је мислио наћи, и је ли се преварио у шади, кад је нашао свежњих бидешака, како је становит дво угарске војске стајао и био развјештен г. 1849. Бунда морала је бити властништво некакова ратнога уходе, који је мо знао гдје по грешњу своју послу наго заглавно, чим није нико прехена пристранити бидешке. Цио свешчић читав је још, те га је купно неки учитељ а даровати ће га војственоме друштву.

(То су новине). Од 5. Фебруара о. год. долази из Лондона у Бирингхем и у Ливерпол свако јутро у 5 сати из јутра погодан железнички влак, који не вози ништа друго осим само новине „Тајмс“. Тај влак присијења вазде два сата првије у Бирингхем и Ливерпол од редовнога влака што пошту вози. Дакле 2 сата првије свијек останијех листова на свијена мјестима присијења првије „Тајмс“, а то ће без сумње доносити уредништву бар толико, колико мора плаћати за посебан влак.

(Тројица). Прошле неђеље родила је у Ромову код Чаславе у Моравској жена убога родила троје мушке дјеце. Прво је родила у сриједу, друго у четвртак, а треће истоу у петак. Невадана срећа зададе родитељима много бриге, јер се небијачу побријувати ни само за једно. Сви сусједи нитали су пуно руке посла да саставе нешто одјећнице за невадана два држављанина. Отац заводи је жиџон у Његова Величанства потпору те је на превршну заповјед и добио 12 дуката. Коморнички уред обећао је и даље потпору. Свих четв еро, мати и дјеца, посве су здрави.

(Спотворене банке). По Сибињу у Ердељу раздано је много спотворене банке од десет форинатах. Веде, да је доста мучно разазнати спотворе од правах. Проирко су као и праве и добро нарисане, само је орло мало лошије начивен, а папир је мало добли.

### Н О В О С Т И.

ДАЛМАЦИЈА. — Узроком царскога доласка одгођен је сабор далматински до 7 Маја.

СРБИЈА. — Скупштини поднешен је предлог, да се узину 4 дивоце што су у земљи, па на мјесто њих уреди свако једно. Три досадање владике нитали би шоћи у министар. Предлог је повољно прихачен и једном одбору предан.

АУСТРИЈА. — У изборима за земаљски сабор надвладали су у савјена котарина, изузмијући једног, Старочеси.

Пошто се кнез Савјеха одреко земаљскога маршалства у Галицији, цар је именовао на његово мјесто Потоцког, бившег министра предсједника.

ЊЕМАЧКА. — Због задњег говора у државном сабору, кога је кнез Базаро држао да се ускрати државна помоћ католичкијек бискупима, добила исти са свијех страна адресе.

РУСИЈА. — Царица руска попутнава се са свога пута из западне Јевроне и дочекива је свечано у Петрограду.

ИНГЛЕШКА. — Као што „Тајмс“ јавља, наслједник престола, принц од Валеса мисли заједно са сунругом предузети пут у Индију.